

**Geert Kelchtermans**

## Leraar zijn, leraar worden

“Te vaak wordt er over leraarschap gesproken alsof je de kwaliteit ervan exact kan becijferen en meten. Maar dat kan je niet. Wat het betekent om leraar te zijn kan je niet zomaar in statistieken uitdrukken. En als je het niet over de hele breedte van het leraarschap kan of wil hebben, dan vat je nooit de complexiteit van dat vak en doe je dus ook geen eer aan wat alle mensen in onderwijs dag in dag uit doen.” Aan het woord is Geert Kelchtermans, professor aan de KULeuven en hoofd van het Centrum voor Onderwijsvernieuwing en de Ontwikkeling van Leraar en School. In december kwam zijn nieuwe boek uit: ‘Leraar zijn, leraar worden’.

Vanuit de verhalen die leraren vertellen, wil Geert Kelchtermans een andere manier aanreiken om naar het leraarschap te kijken. Een manier die de context waarin het beroep zich afspeelt niet negeert, die verder gaat dan praten over gemiddeldes. Want de gemiddelde leerling bestaat niet, net zomin als de gemiddelde leraar. Kelchtermans wil af van het economische denken dat de laatste jaren het spreken over onderwijs beheerst. Natuurlijk is het belangrijk om leerplandoelen te behalen. Natuurlijk moet de kwaliteit hoog zijn. Maar door het beroep zelf te verengen tot iets wat wiskundig en economisch meetbaar is, doe je het onrecht aan en zal je het lerarentekort niet oplossen.

### Waarom zijn verhalen zo belangrijk?

Als je met leraren praat over hun beroep zullen ze niet citeren uit de beleidsnota van de

minister of uit een handboek. Ze zullen je vooral een verhaal vertellen over boeiende leerstof, leerlingen die hen geraakt hebben, ontmoetingen in de school. Meestal minimaliseren ze die anekdotes. Mijn boodschap is: neem die verhalen ernstig. Het is geen toeval dat je kiest voor verhalen en anekdotes om over je beroep te spreken. Heel wat essentiële aspecten van het beroep zijn immers alleen in narratieve vorm te vatten. Reflecteer erover, analyseer je verhaal, stel het in vraag. De verhalen vormen ook een solide basis voor wetenschappelijke inzichten over het beroep.

### Je schrijft in je boek dat dit een continue vorm van professionaliseren is. Je blijft het je hele loopbaan door doen.

Ja, dat klopt, leraren doen dat ook. Alleen benoemen ze het niet als professionaliseren.

“Omarm de kwetsbaarheid van het beroep want er zit ook hoop in. Als je niet alles onder controle hebt, blijft de mogelijkheid open dat er onverwachte zaken gebeuren”

Geert Kelchtermans, professor aan de KULeuven en hoofd van het Centrum voor Onderwijsvernieuwing en de Ontwikkeling van Leraar en School.



TEKST  
Lies Van Rompaey

FOTO  
René Schotanus



**‘Leraarschap vraagt in de eerste plaats vakkennis. Daar is een zeer goede opleiding voor nodig. Na die opleiding ga je zelf dat leraarschap belichamen.’**

Geert Kelchtermans  
professor aan de KU Leuven en  
hoofd van het Centrum voor  
Onderwijsvernieuwing en de  
Ontwikkeling van Leraar en School.



Toch is het een heel goed middel om over je prioriteiten in de school na te denken. Stel dat je je pedagogische studiedag zou starten met de top drie van de strafste verhalen van dit schooljaar. Dat is een zeer goed uitgangspunt om het te hebben over frustraties, engagementen, contextfactoren en om dat dan om te zetten naar een plan van aanpak voor de komende maanden. Zes maanden later kan je er op terugkomen: wat vertelden we toen? Hoe keken we ernaar en wat hebben we proberen anders te doen en met welk effect? Het is een heel goedkope en tegelijkertijd waardevolle manier om aan professionalisering te doen. Als je dit soort gesprekscultuur gestructureerd kan installeren in je team, dan creëer je echt een professionele leergemeenschap, dan doe je aan dataverzameling, dan werk je ook evidence-based.

**Het klinkt heel makkelijk en heel praktijkgericht. Tegelijkertijd geef je in je boek ook een theoretisch kader mee waarbinnen dit soort professionalisering kan plaatsvinden. Hoe belangrijk is het dat leraren ook die theorie mee hebben?**

Er is niets zo praktisch als een goede theorie. Theorie kan niet zeggen wat jij in een concrete praktijksituatie moet doen. Theorie

levert je wel een begrippenkader dat je kan helpen om de ingewikkelde realiteit van je praktijk zo precies mogelijk te begrijpen, te benoemen en op basis daarvan een wijs oordeel te vellen over wat in die situatie de meest waardevolle manier is om te handelen. Die praktijk is immers ingewikkeld, altijd gebonden aan een heel concrete context én daarenboven grotendeels onvoorspelbaar. Standaardoplossingen werken zo goed als nooit. Het professionele oordeel van de leraar blijft essentieel. Dus is het voor de leraar cruciaal om zo precies mogelijk te duiden wat er aan de hand is en om op basis daarvan een zo goed mogelijke beslissing te nemen over wat er hier en nu, waarschijnlijk het meest aangewezen is. Zonder theoretische concepten kan je dat nauwelijks doen.

**In het leraarschap zie je drie aspecten samenvloeien: expertise, engagement en kwetsbaarheid.**

Ja, ik denk dat die drie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Leraarschap vraagt in de eerste plaats vakkennis. Daar is een zeer goede opleiding voor nodig. Na die opleiding ga je zelf dat leraarschap belichamen. Je gaat voor heel concrete mensjes beslissingen nemen die hun hersencellen zullen ontwikkelen en gevolgen zullen hebben voor hoe ze naar zichzelf kijken, hoe ze in de groep liggen. Je wil dat zo goed mogelijk doen omdat je je verantwoordelijk voelt. Je wil “antwoord” kunnen geven op de vraag van de leerling “waarom onderwijs je me zoals je doet?” Onderwijzen moet je daarbij breder opvatten dan louter lesgeven. Het betekent bijvoorbeeld ook dat je het belangrijk vindt dat kinderen niet met honger in de klas zitten. Dat heeft niets met je technische expertise te maken, maar wel met het feit dat je in een verantwoordelijkheidsrelatie staat en daar is geen ontkomen aan. Dat is het engagement dat je niet kan wegnippen van het beroep.

En dan is er die kwetsbaarheid. Dat is een kenmerk van het beroep, niet van de individuele leerkracht! Je hebt de know-how en wil resultaten behalen. Het raakt je ook, je bent geëngageerd. Maar dan moet je onder ogen zien dat je heel wat cruciale contextfac-

toren die bepalen wat er met die leerlingen uiteindelijk gebeurt, niet onder controle hebt. Daarenboven zijn die leerlingen ook nog eens uniek én jij hebt er als leerkracht daarvan 15, 20, misschien wel 25 stuks in je klas, elk jaar opnieuw.

**Leraren moeten zich niet opstellen als slachtoffer van die kwetsbaarheid, zeg je, maar ze eerder omarmen.**

Ja natuurlijk, want er zit ook hoop in. Als je niet alles onder controle hebt, blijft de mogelijkheid open dat er onverwachte zaken gebeuren. Die hoop is erg belangrijk. Je moet de magiemomenten leren zien. Kinderen die opeens een sprong maken. Een zogenaamde “etterleerling” die je na zoveel jaar toevallig tegenkomt en je bedankt voor je geduld. Dat is het omarmen van die kwetsbaarheid. Er gebeurt in onderwijs en opvoeding altijd zowel meer als minder dan je gepland had!

Ik wil ook een pleidooi houden voor het delen van die kwetsbaarheid. Het is niet iets van jou alleen als individu. Leraren moeten zich dat begrip kwetsbaarheid eigen maken als een theoretisch begrip, dat onlosmakelijk met het leraarschap is verbonden. Dan pas kan je er als team ook een gesprek over aangaan, los van de emoties die dat woord kan oproepen. Dat is niet eenvoudig. Je zal immers ontdekken dat bepaalde collega’s een heel andere aanpak gebruiken dan jij. Het gesprek moet dan gaan over waarom jij het anders doet. Dat lijkt dan een technisch gesprek. Maar onvermijdelijk komt daarin ook je “zelfverstaan” ter sprake. Hoe jij jezelf ziet als leraar, wat jou drijft, wat jij juist en belangrijk vindt in je leraarschap. Er staat in zo’n gesprek altijd iets op het spel, het is niet vrijblijvend.

Neem nu het M-decreet. Lang is er gedacht dat met voldoende bijscholing elke leraar bekwaam zou worden om les te geven aan leerlingen met bijzondere noden. Alleen, het heeft niet enkel met technische expertise te maken, maar ook met de manier waarop die leraar zichzelf ziet. Een leraar zei me: “ik ben heel bewust niet in het buitengewoon onderwijs gestapt want dat is niets voor mij, dat zit niet in mij, en nu moet ik het toch

doen.” Een technische bijscholing zal dat gevoel niet wegnemen. De weerstand zit immers niet in het gebrek aan technische competentie, maar in dat wat jou maakt tot de leraar die je bent. Dat zelfverstaan evolueert ook. Wat jou motiveert als leraar, wat je als meer of minder belangrijk beschouwt in het beroep, waaruit je voldoening haalt enzovoort. Leraren denken immers onvermijdelijk na over hun dagelijkse beroepservaringen, ze geven er betekenis aan, trekken er conclusies uit. Maar dat nadenken en die conclusies zijn nooit louter beperkt tot de kwestie van hoe iets best of meest efficiënt aan te pakken. Het gaat altijd om de vraag hoe jij als leraar die kwestie best aanpakt. Het zelfverstaan maakt er dus altijd deel van uit. Je staat altijd zelf mee op het spel. Maar dat blijft meestal impliciet. En net daarom is het belangrijk dat leraren met elkaar het gesprek aangaan. Over wat hen raakt en waarom dat zo is. Als je nadenkt en samen spreekt, heb het dan niet alleen over de hoevraag en de cursussen die zouden kunnen helpen, maar ook over waarom, en over wat het doet met jou. Dat is minstens zo belangrijk om te kunnen groeien als leraar.



**WIN EEN BOEK**

Dankzij uitgeverij Pelckmans mogen we 5 exemplaren weggeven van ‘Leraar zijn, leraar worden’ van Geert Kelchtermans. Mail je gegevens naar [cov.basis@acv-csc.be](mailto:cov.basis@acv-csc.be) en vermeld ‘Leraar zijn, leraar worden’.

**Leraren een taal geven**

Geert Kelchtermans: “Ik probeer leraren een taal te geven om op een professionele én pedagogische manier te spreken over hun vak. Dat pedagogische vraagt om een taal die breder is dan de instrumentele vraag “wat werkt” of “wat werkt best”? Een taal die toelaat te praten over de waarden en normen van waaruit je je praktijk vorm geeft, over de emoties die je onvermijdelijk ervaart in je zorg voor leerlingen. In de dominante manier van denken en spreken over leraarschap - door beleidsmakers, onderwijskundigen, de media ...- is er voor die bredere, pedagogische dimensies nauwelijks nog ruimte. Daarmee doet ze onrecht aan het leraarschap en aan de dagelijkse inspanningen waarmee leraren hun praktijk gestalte geven. Mijn boodschap is: leraar, laat je denken en spreken niet versmallen. Eigen je die bredere taal toe en blijf ze spreken. Zo versterk je datgene wat er bijzonder is aan jouw professionaliteit als leraar. Deel die taal als collega’s en erken daarmee dat jullie leraarschap niet alleen expertise, maar ook engagement én kwetsbaarheid omvat. Op die manier werk je niet alleen aan de voortdurende professionalisering als team. Je helpt elkaar ook om de bronnen van vreugde en voldoening in het beroep goed te zien, te delen en samen te vieren.”